

СМЪРТНОСТ И КАЧЕСТВО НА ЖИВОТ

НАСЕЛЕНИЕ

Том 39, Книжка 1, 2021, 33-61

ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online)

<http://nasselenie-review.org>; E-mail: nasselenie_review@abv.bg

ОЧАКВАНА ПРОДЪЛЖИТЕЛНОСТ НА ЖИВОТА В ДОБРО ЗДРАВЕ В БЪЛГАРИЯ ПО ПОЛ И ЗА СПЕЦИФИЧНИ ВЪЗРАСТИ ПРЕЗ ПЕРИОДА 2011–2016¹

Евелин ЙОРДАНОВА

*Национален статистически институт
отдел „Статистика на здравеопазването и правосъдието“*

БЪЛГАРИЯ, София, 1038, ул. „Панайот Волов“ № 2

✉ ejordanova@nsi.bg

Резюме: Статията представя резултатите от анализа на избрани показатели за очаквана продължителност на живота в добро здраве по пол и за специфични възрасти в България през периода 2011–2016 година.

Доколкото същността на приложения метод за изчисляване на показателите за очаквано здраве предполага комплексен анализ на отделните компоненти (очакваната продължителност на живота и субективното измерение на здравето), най-напред са изложени резултатите от описателния анализ на разпределенията на лицата в зависимост от самооценката за здравето им и наличието на ограничения по пол и възрастни групи. Различията в самооценката на здравето, респ. наличието на ограничения, предопределят и различия в стойностите на интегралния индикатор. Последователно са анализирани измененията на двата индикатора, изчислени при използване на двата въпроса.

Дискутиран е и проблемът за съпоставимостта на индикаторите, изчислени от различни изследвания. Проведен е сравнителен анализ на очакваната продължителност на живота в добро здраве в България през 2014 г. по пол и възраст, изчислена при използване на данни от EU-SILC и EHIS.

Ключови думи: очаквана продължителност на живот в добро здраве; самооценка на здравето; метод на Съливан; Европейско здравно интервю; Изследване на доходите и условията на живот.

¹ Част от дисертационен труд на тема „Фактори за продължителност на живота в добро здраве в България“, защитен пред Научно жури в ИИНЧ – БАН на 06.02.2020 година.

Статията да се цитира по следния начин:

Йорданова, Е. (2021). Очаквана продължителност на живота в добро здраве в България по пол и за специфични възрасти през периода 2011–2016. *Население*, Том 39, Кн. 1, 33-61. ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online).

© Е. Йорданова, 2021

Статията е постъпила през м. ноември 2020
Приета за публикуване през м. декември 2020
Публикувана онлайн през м. юни 2021

Авторът е прочел и одобрил окончателния вариант на ръкописа.

MORTALITY AND QUALITY OF LIFE

NASSELENIE REVIEW

Volume 39, Number 1, 2021, 33-61

ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online)

<http://nasselenie-review.org>; E-mail: nasselenie_review@abv.bg

HEALTHY LIFE YEARS IN BULGARIA BY SEX AND SPECIFIC AGES IN THE PERIOD 2011 – 2016

Evelin YORDANOVA

National Statistical Institute

Health Care and Justice Statistics Department

BULGARIA, Sofia 1038, 2, P. Volov str.

✉ ejordanova@nsi.bg

Abstract: *The results of the analysis of selected indicators for healthy life years by sex and for specific ages in Bulgaria in the period 2011 - 2016 are presented.*

Insofar as the essence of the applied method for calculating the indicators of health expectancy presupposes a complex analysis of the individual components (life expectancy and the subjective dimension of health), first of all the results of the descriptive analysis of the distributions of persons by self-perceived health and the existence of limitation, sex and age are presented. The differences in the self-perceived health, resp. the presence of limitations predetermine the differences in the values of the integrated indicator. The changes of the two indicators, calculated using both questions, are analysed sequentially.

The problem of comparability of indicators calculated based on different surveys data is also discussed. A comparative analysis of healthy life years in Bulgaria in 2014 by sex and age, calculated using data from EU-SILC and EHIS is done.

Keywords: Healthy life years; self-perceived health; Sullivan Method; European Health Interview Survey; Survey of Income and Living Conditions.

The article can be cited as follows:

Yordanova, E. (2021). Ochakvana prodalzhitelnost na zhivota v dobro zdrave v Bulgaria po pol i za spetsifichni vazrasti prez perioda 2011 – 2016. [Healthy life years in Bulgaria by sex and specific ages in the period 2011 - 2016]. *Nasselenie Review*, Volume 39, Number 1, 33-61. ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online). (In Bulgarian).

© E. Yordanova, 2021

Submitted – November 2020

Revised – December 2020

Published – June 2021

The author has read and approved the final manuscript.

УВОД

Официалните статистически данни за последните години показват, че средната продължителност на живота непрекъснато нараства. Средно за страните членки на ЕС тя се увеличава с повече от шест години през последните десетилетия и от 74,2 години през 1990 г. достига 81,0 години през 2016 г., като все още съществуват неравенства както между страните, така и в рамките на отделните страни. Населението на западноевропейските страни, което е с по-висока продължителност на живота, продължава да живее средно над осем години по-дълго в сравнение със страните от Централна и Източна Европа. В рамките на отделните държави продължават да съществуват големи неравенства и в здравето, и в средната продължителност на живота между хората с по-високи нива на образование и доходи и тези с по-ниски. (OECD/EU, 2016: 11).

Продължаващият процес на застаряване на населението е причина да се обръща все по-голямо внимание на разпространението на хроничните заболявания и физическите увреждания сред населението. Увеличаването продължителността на живота на лице с хронично заболяване е предизвикателство за качеството на живота му. Голяма част от тези заболявания са прогресивни и ограниченията, до които довеждат, се кумулират с времето. Освен това те са основна причина за ползването на медицински услуги, а лечението им в повечето случаи е твърде скъпо, както за системата на здравеопазване, така и за отделния човек. Влошаването на здравето на хората оказва съществено икономическо влияние, което би довело както до необходимост от реструктуриране на разходите за здравеопазване, вътре в системата, а така също и до промяна в потреблението и производството на стоки и услуги. Ето защо е важен отговорът на въпроса дали хората живеят по-дълго в добро здраве или добавят години живот, но в лошо здраве.

Целта на статията е да се анализира очакваната продължителност на живота в добро здраве на мъжете и жените на специфични възрасти в България през периода 2011-2016 година. Изложени са резултатите от проведен сравнителен анализ на показателя за България през 2014 г. по пол и възраст, изчислен при използване на данни от две извадкови изследвания.

Многоаспектният характер на понятието здраве и голямото разнообразие от показатели, използвани за анализ на доброто здраве, налагат въвеждането на някои **ограничителни условия** на настоящето изследване. В статията ще бъдат анализирани два интегрални показателя²:

- „Очаквана продължителност на живота в добро здраве“, като доброто здраве се дефинира в зависимост от наличието или отсъствието на ограничения. Използван е въпросът, познат в литературата като GALI³.

² В настоящата статия термините индикатор и показател са използвани като синоними.

³ The Global Activity Limitation Instrument – Въпросът, който се използва е „През последните 6 и повече месеца били ли сте ограничени при извършване на обичайните за хората дейности в личния живот или в работата си, поради здравословен проблем? Можете ли да кажете, че сте били: а) Да, силно ограничен/ а; б) Да, ограничен/ а, но не толкова силно; в) Не, не съм бил/ а ограничен/ а.“

- „Очаквана продължителност на живота в добро здраве на база самооценката за здравето“ при използването на въпрос с пет-степенна скала за отговор – много добро, добро, задоволително, лошо и много лошо.

Концептуалната разлика в двата въпроса, както и множеството фактори, които обуславят самооценката на лицата за здравето им, предопределя и съществени различия в стойностите на двата индикатора.

Основната теза, която поддържа в настоящото изследване е, че през периода 2011–2016 г. очакваната продължителност на живота в добро здраве при раждане на мъжете и жените в България намалява. Освен това считаме, че изборът на изследване, източник на информация по отношение на субективния компонент в индикатора, е от съществено значение и това трябва да се отчита от изследователите. Анализ на структурните различия в разпределението на анкетираните лица по отговорите на два идентични въпроса в няколко извадкови изследвания би спомогнал по отношение на очакванията за стойностите на индикаторите, които може да се изчислят, така че да се вземе най-правилно решение кои данни да се използват.

В научната литература и в статистическата практика при изследване на здравето са конструирани и се използват в система или поотделно голямо разнообразие от показатели. В средата на миналия век обаче изследователите си поставят въпроса за измерване на здравето чрез един единствен показател, който да се основава на информацията за смъртността, но и да отразява здравните характеристики на живота. Концепцията е предложена за първи път от Сандерс през 1964 г. и доразвита в търсене на подходящ измерител от Д. Съливан. През 1971 г. Съливан предлага и конкретен метод за оценка на продължителността на живота като функция от различни състояния на физическата дееспособност (Sullivan, 1971: 347).

За първи път методът на Съливан е приложен в България през 90-те години на миналия век от М. Мутафова, с цел изчисляване на интегрални индикатори за оценка на здравето като качество на живот (Мутафова и кол., 1996: 25–28; Мутафова, 2007: 67; Давидов, 2011: 30). Мутафова, съвместно с Хр. Малешков, изчисляват показателя „Очаквана продължителност на живота в добро здраве“ при използване на данните и от изследванията на здравното състояние на населението, проведени от НСИ през 1996 и 2001 година. Изследванията на продължителността на живота в добро здраве стават все по-популярни и у нас и в изучаванията им се включват и други изследователи като Б. Давидов, М. Мургова и други (Mourgova, 2016: 126-131).

Индикаторът „Очаквана продължителност на живота в добро здраве“ (ОПЖДЗ) е количествен измерител, при който се отчита комбинираното влияние на смъртността и самооценката на лицата по отношение наличието или отсъствието на ограничения. Измерва броя на оставащите години, които едно лице на специфична възраст се очаква да преживее в добро здраве, като доброто здраве може да се дефинира като отсъствие на функционални ограничения. По тази причина индикаторът е популярен и като „Очаквана продължителност на живота без ограничения/в дееспособност“. За изчисляването на този показател се прилага метода на Съливан. Източник на информация за смъртността са